

הנעה פנימית ותגמולים חיצוניים: מה מקדם את מעורבות הילדים עם הטקסט?

תקציר

מרבית המחקרים מסכימים, כי להנעה (מוטיבציה) יש תפקיד מרכזי בקידום האוריינות והרגלי הקריאה. תיאוריית הערכה קוגניטיבית, הנשענת על התפיסה של הגדרה עצמית (Deci & Ryan, 2000) שמה דגש על תפקיד ההנעה הפנימית וטוענת, כי תגמולים חיצוניים עלולים לחבל בה. הנחה זאת נבחנה במחקרים רבים, שמרביתם מצביעים על ההשפעה השלילית של תגמולים, במיוחד תגמולים ממשיים, על ההנעה הפנימית. עם זאת, התמונה שעולה במחקרים היא מורכבת יותר. כך נמצא, שכאשר לתלמיד יש הנעה נמוכה או אינטרס נמוך לקריאה, כאשר מדובר במשימה מאתגרת או מורכבת או כאשר הפרס ניתן על ההתקדמות והמאמץ ולא על פי הערכת הביצוע, הרי שמתן פרס חיצוני עשוי להגביר את המעורבות של תלמידים עם הטקסט. על בסיס הממצאים הללו נמצא, כי תגמולים חיצוניים עשויים להיות מועילים לפיתוח ההנעה במספר תנאים: כשהם מלווים במשוב על הביצוע; כאשר האינטרס ההתחלתי של התלמיד לביצוע המשימה הוא נמוך ביותר; כאשר המשימה מורכבת; כאשר לתלמידים יש ברירה באשר למשימה ו/או לתגמול.

מחקרים רבים מצביעים על כך, כי בחירה של פעילות לימודית עשויה להגביר את ההנעה הפנימית וההכוונה העצמית. אולם, רק מחקרים מעטים בחנו את התפקיד של בחירת התגמול. יחד עם זאת, קיימת השערה תיאורטית לפיה ההשפעה השלילית של תגמולים חיצוניים על ההנעה הפנימית תלויה במידה ניכרת בסוג התגמול, המותאם להתנהגות הרצויה, וכך התגמול לא פוגע בהנעה. למשל, מתן ספר כפרס על הצלחה במשימות קריאה ואוריינות.

המחקר נערך בשלושה בתי ספר יסודיים בארצות הברית והוא בא להשוות בין ההשפעה של מספר תגמולים חיצוניים הניתנים על ביצוע משימת קריאה. חמש קבוצות של תלמידים קיבלו את התגמולים הבאים: ספר על פי בחירת התלמיד; ספר ללא בחירת התלמיד (נבחר באופן מקרי); מזכרת לפי בחירת התלמיד; מזכרת ללא בחירת התלמיד (נבחרה באופן מקרי); ללא תגמול (קבוצת ביקורת). התלמידים עסקו במשימה של קריאה והמלצה על ספרים לספריית בית הספר. ההנעה הפנימית נמדדה על פי רצון התלמידים לקרוא ומידת מעורבותם בקריאה, כשהם קיבלו אפשרות לבחור בזמן הפנוי בין פעילויות של קריאה, משחק מתמטי והרכבת פאזל.

המחקר מצביע על כך, שתלמידים שקיבלו פרס של ספר (התגמול הסמוך) ותלמידים שלא קיבלו פרס בכלל הראו הנעה פנימית גבוהה יותר להמשיך ולעסוק בקריאה מאשר התלמידים שקיבלו מזכרת. ממצאי המחקר מאפשרים להסיק שלוש מסקנות:

- א. התגמולים החיצוניים הקשורים להתנהגות רצויה אינם פוגעים בהנעה הפנימית;
- ב. התגמולים החיצוניים שאינם קשורים להתנהגות הרצויה אכן פוגעים בהנעה הפנימית;
- ג. לאפשרות של בחירת התגמול לא היה קשר משמעותי לרמת ההנעה.

התקציר מבוסס על המאמר:

Marinak, B. A. & Gambrell, L. B. (2008). Intrinsic motivation and rewards: What sustains young children's engagement with text? *Literacy Research and Instruction*, 47 (1), 9-26.

המחקר מאפשר להגיע למספר תובנות מעשיות:

- א. הענקת פרסים, הקשורים לפעילות הקריאה (ספרים, זמן נוסף בספרייה, אפשרות להשאלת ספרים וכו'), לא רק שאינה פוגעת בהנעה הפנימית לקריאה, אלא אף עשויה להעלותה ולהגביר את מעורבות התלמידים עם הטקסט, באמצעות השפעה חיובית על תחושת של מיומנות ושליטה.
- ב. במה שקשור לפיתוח ההנעה הפנימית לקריאה, לסוג התגמול יש חשיבות גדולה יותר מאשר לאפשרות לבחירת התגמול.
- ג. תגמולים שנבחרו בצורה נכונה עשויים לקדם את התרבות של אוריינות, המטפחת הנעה פנימית לקריאה.